

Καλές Πρακτικές στην Εκπαίδευση για την έννοια του Ενεργού Πολίτη

Lena Bakatsi, Rita Azevedo και Sara Leão

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	2
2. Διάγνωση: Δύο ερωτήσεις.....	3
Οι απαντήσεις των μαθητών/μαθητριών.....	3
Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών.....	4
Παρατηρήσεις.....	6
3. Υλοποίηση και αξιολόγηση.....	7
Μεθοδολογική προσέγγιση.....	7
Θεματικά Εργαστήρια.....	8
Παρατηρήσεις.....	12
Η κινητικότητα μεταξύ Πορτογαλίας-Ελλάδας.....	13
4. Αξιολόγηση	14
Μαθητές/ μαθήτριες.....	14
Εκπαιδευτικοί.....	15
5. Τελικές εκτιμήσεις: Σκέψεις για το μέλλον.....	15
6. Βιβλιογραφικές αναφορές	17

1. Εισαγωγή

Αυτό το άρθρο βασίζεται στην εμπειρία από την υλοποίηση του έργου B-Part & Engage in European Citizenship, που χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Erasmus+ και υλοποιείται στην Πορτογαλία και την Ελλάδα από, αντίστοιχα, το Οργανισμό Association SÊ και «Το Χαμόγελο του Παιδιού», μεταξύ Μαρτίου 2022 και Φεβρουαρίου 2024.

Οι κύριοι στόχοι του έργου ήταν η προώθηση της ενεργού συμμετοχής του πολίτη, των αξιών της ειρήνης, της κατανόησης και της ανεκτικότητας, καθώς και των βασικών ικανοτήτων [1] της κριτικής σκέψης, της ενεργητικής ακρόασης, της επίλυσης προβλημάτων και της ενσυναίσθησης, μεταξύ άλλων, στην τάξη, χρησιμοποιώντας τη βιωματική μεθοδολογία παρά τη μέθοδο της διάλεξης. Ο στόχος ήταν επίσης να εμπλακούν οι μαθητές/ μαθήτριες στη διαδικασία της ανακάλυψης και της μάθησης και να εξοπλιστούν οι εκπαιδευτικοί με εργαλεία που θα μπορούσαν να αναπαραχθούν στο μέλλον, αυξάνοντας το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα του αντίκτυπου του έργου.

Η ομάδα-στόχος του έργου B-Part ήταν μαθητές/ μαθήτριες από την 3η έως την 6η τάξη του δημοτικού σχολείου και οι εκπαιδευτικοί τους, στην περίπτωση του 1ου κύκλου, και οι εκπαιδευτικοί Ιθαγένειας και Ανάπτυξης (C&D), στην περίπτωση του 2ου κύκλου, από σχολεία που βρίσκονται σε περιβάλλοντα με λιγότερες ευκαιρίες, συγκεκριμένα κοινωνικοοικονομικά μειονεκτικά περιβάλλοντα ή σε αγροτικές περιοχές, καθώς και περιοχές με μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών μαθητών.

Συνολικά, στο έργο συμμετείχαν 945 μαθητές (657 μαθητές στην Πορτογαλία και 288 στην Ελλάδα), 41 εκπαιδευτικοί (18 στην Πορτογαλία και 23 στην Ελλάδα), 18 σχολεία (12 στην Πορτογαλία και 6 στην Ελλάδα) και πραγματοποιήθηκαν 102 συνεδρίες (67 στην Πορτογαλία και 35 στην Ελλάδα).

Από αυτό το σύνολο, στη διαγνωστική φάση συμμετείχαν 554 μαθητές (313 στην Πορτογαλία και 241 στην Ελλάδα), 20 εκπαιδευτικοί (10 στην Πορτογαλία και 10 στην Ελλάδα), 11 σχολεία (6 στην Πορτογαλία και 5 στην Ελλάδα) και πραγματοποιήθηκαν 25 συνεδρίες (15 στην Πορτογαλία και 10 στην Ελλάδα). Στην Πορτογαλία, αυτή η φάση έλαβε χώρα σε σχολικές ομάδες στους δήμους Lousada, Ρόνιοα do Varzim και Santa Maria da Feira. Στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε σε σχολεία της περιοχής της Βορείας Εύβοιας, του 2ου μεγαλύτερου νησιού της Ελλάδας, δηλαδή στα Ψαχνά, την Κήρινθο, τη Λιχάδα, την Ιστιαία και τον Άγιο.

Στη φάση υλοποίησης, στο έργο συμμετείχαν 714 μαθητές (426 στην Πορτογαλία και 288 στην Ελλάδα), 35 εκπαιδευτικοί (12 στην Πορτογαλία και 23 στην Ελλάδα), 12 σχολεία (6

στην Πορτογαλία και 6 στην Ελλάδα) και πραγματοποιήθηκαν 87 συνεδρίες (52 στην Πορτογαλία και 35 στην Ελλάδα). Στην Πορτογαλία, αυτή η φάση έλαβε χώρα σε σχολικές ομάδες στους δήμους Lousada, Ρόνοα do Varzim και Vila do Conde. Στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε σε σχολεία της Χαλκίδας και της Βορείας Εύβοιας (Ψαχνά, Κήρινθος, Λιχάδα, Ιστιαία, Άγιος).

Συνολικά, τα θέματα που καλύφθηκαν και στις δύο χώρες ήταν η Συναισθηματική Αγωγή, η Ενσυναίσθηση, η Ασφάλεια στο Διαδίκτυο, ο Ρατσισμός, τα Στερεότυπα, η Διαφορετικότητα στην Οικογένεια, η Πολιτική και Δημοκρατική Συμμετοχή, τα Δικαιώματα των Παιδιών, η Παιδική Δουλεία, ο Εκφοβισμός, η Συμπερίληψη και η Διαχείριση Συγκρούσεων.

2. Διάγνωση: Δύο ερωτήσεις

Αυτό το πρώτο στάδιο του έργου είχε δύο στόχους: να διερευνήσει πώς προσεγγίζεται ο τομέας του Ενεργού Πολίτη [2] στα σχολεία, ιδίως όσον αφορά στη μεθοδολογία, και να εξακριβώσει ποιες προτάσεις είχαν οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/μαθήτριες για τη βελτίωση της σχολικής ζωής.

Πραγματοποιήθηκε ένα διερευνητικό εργαστήριο με κάθε τάξη, συνοδευόμενο από ένα ερωτηματολόγιο προς τους αντίστοιχους εκπαιδευτικούς. Στο τέλος του εργαστηρίου, ζητήθηκε από τους μαθητές/ μαθήτριες να καταθέσουν ανώνυμες προτάσεις σε ένα κουτί σχετικά με το τι θα ήθελαν να βελτιωθεί στο σχολείο.

Οι απαντήσεις των μαθητών/μαθητριών

Στην περίπτωση της Πορτογαλίας, οι 313 μαθητές/μαθήτριες που συμμετείχαν στη δραστηριότητα διάγνωσης αναγκών πρότειναν, με φθίνουσα σειρά συχνότητας: βελτίωση του σχολικού εξοπλισμού- εισαγωγή περισσότερων πρακτικών δραστηριοτήτων, δηλαδή αθλητισμού, τέχνης, μαγειρικής και υπαίθριων δραστηριοτήτων- μεγαλύτερα διαλείμματα και περισσότερο χρόνο για παιχνίδι- βελτίωση της διατροφής- μείωση της κατ' οίκον εργασίας- βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων, στην οποία ξεχωρίζει με συντριπτικό ποσοστό ο τερματισμός του εκφοβισμού. Οι προτεραιότητες για την βελτίωση που πρότειναν οι μαθητές/μαθήτριες στον 1ο και 2ο κύκλο ήταν πρακτικά οι ίδιες, με τον 2ο κύκλο να προτιμά τα "μεγαλύτερα διαλείμματα" από την "εισαγωγή περισσότερων πρακτικών δραστηριοτήτων".

Πολλές από τις προτάσεις των μαθητών/ μαθητριών ήταν εφικτές και ρεαλιστικές, ενώ άλλες ήταν πιο ιδεαλιστικές και δημιουργικές. Οι προτάσεις που έγιναν φαίνεται να δείχνουν ότι

χρειαζόμαστε περισσότερο χρόνο για να ζήσουμε έξω, "να έχουμε λιγότερα μαθήματα, να είμαστε λιγότερο κλεισμένοι". Το σχολείο που επιθυμούμε και προβάλλεται από την άποψη των παιδιών είναι αναμφίβολα πιο ελκυστικό.

Τα ίδια αποτελέσματα φαίνεται να ισχύουν και στην ελληνική σχολική ζωή. Οι δραστηριότητες διάγνωσης πραγματοποιήθηκαν σε 5 σχολεία σε μαθητές και μαθήτριες της 3ης-6ης δημοτικού. Ως γενική παρατήρηση, οι μικρότεροι μαθητές/μαθήτριες της 3ης & 4ης τάξης είχαν δυσκολίες στην κατανόηση της έννοιας της ιδιότητας του ενεργού πολίτη, ιδίως δεδομένου ότι στα ελληνικά δεν υπάρχει ενιαίος όρος που να μεταφράζεται ως "ιδιότητα του ενεργού πολίτη". Ωστόσο, οι επαγγελματίες κατάφεραν να κάνουν την έννοια πιο κατανοητή σε αυτή την ηλικιακή ομάδα προσαρμόζοντας ανάλογα το υλικό και διευκολύνοντας τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων. Το εντυπωσιακό είναι ότι στο τέλος της δραστηριότητας και όταν τα παιδιά ρωτήθηκαν "Τι έμαθες σήμερα;" κάθε παιδί σήκωσε το χέρι του και μπορούσε να συμβάλει στο κλείσιμο της δραστηριότητας. Τη βρήκαν επίσης πολύ ενδιαφέρουσα, αφού για αυτά ήταν μια νέα δραστηριότητα που πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή και άλλων ατόμων εκτός από τους εκπαιδευτικούς και το θεώρησαν ως ένα διάλειμμα από το σχολικό πρόγραμμα.

Όσον αφορά τις απαντήσεις τους, οι μαθητές/μαθήτριες πρότειναν επίσης τη βελτίωση του σχολικού εξοπλισμού ως ανάγκη, την εισαγωγή περισσότερων ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων όπως η μαγειρική, η τέχνη και ο αθλητισμός και περισσότερο ελεύθερο χρόνο για παιχνίδι σε συνδυασμό με λιγότερες εργασίες για το σπίτι.

Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών

Αναλύοντας τις απαντήσεις στα ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν από συνολικά 18 εκπαιδευτικούς στην Πορτογαλία μετά την δραστηριότητα διάγνωσης, προέκυψε ότι τα θέματα που απασχόλησαν συχνότερα τους εκπαιδευτικούς ήταν, κατά φθίνουσα σειρά συχνότητας: περιβαλλοντική εκπαίδευση, ανθρώπινα δικαιώματα, διαπολιτισμικότητα, σεξουαλικότητα και συναισθηματική εκπαίδευση. Όσον αφορά τις τεχνικές που επιλέχθηκαν, με την ίδια σειρά, ξεχώρισαν οι ακόλουθες: χρήση οπτικοακουστικού υλικού, ομαδικός προβληματισμός, βασισμένος σε πραγματικές περιπτώσεις ή ιστορίες, εκπαιδευτικά παιχνίδια, διαθεματικά σχέδια και δράσεις ευαισθητοποίησης, καθώς και εργασίες και ομαδικές εργασίες. Όσον αφορά τη σημασία που αποδίδεται στο μάθημα «Ενεργός Πολίτης & Ανάπτυξη», οι εκπαιδευτικοί ομόφωνα το χαρακτήρισαν απαραίτητο για την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών/ μαθητριών. Ωστόσο, όσον αφορά τον τρόπο υλοποίησης του μαθήματος «Ενεργός Πολίτης & Ανάπτυξη», οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν την έλλειψη μιας κοινής στρατηγικής για την κάλυψη των αναγκών της σχολικής κοινότητας, ιδίως όσον αφορά στα θέματα προτεραιότητας και την έλλειψη καθοδήγησης σχετικά με τις μεθοδολογίες που

πρέπει να χρησιμοποιηθούν. Οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι η διδασκαλία του θέματος εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το τι αποφασίζει ο εκπαιδευτικός να κάνει και ότι συχνά ανατίθεται σε εκπαιδευτικούς που πρέπει να συμπληρώσουν το ωρολόγιο πρόγραμμά τους. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στον 1ο κύκλο, η ιδιότητα του ενεργού πολίτη διδάσκεται αντιθετικά, και οι εκπαιδευτικοί συχνά επεσήμαναν ότι χρησιμοποίησαν τεχνικές επίλυσης συγκρούσεων μεταξύ των μαθητών/ μαθητριών για την αντιμετώπιση αυτών των θεμάτων.

Οι εκπαιδευτικοί ρωτήθηκαν επίσης σχετικά με τις βασικές δεξιότητες στις οποίες θα πρέπει να εργαστεί η σχολική εκπαίδευση με τους μαθητές/ μαθήτριες, λαμβάνοντας υπόψη τις προκλήσεις του 21ου αιώνα. Οι κύριες δεξιότητες που αναφέρθηκαν ήταν εκείνες που συνδέονται άμεσα με τις διαπροσωπικές σχέσεις (όπως ο σεβασμός των άλλων, η ενεργητική ακρόαση και η διαχείριση των συγκρούσεων) και η συναισθηματική διαχείριση (συμπεριλαμβανομένης της αυτογνωσίας, του αυτοσεβασμού και της αυτοαποδοχής, της αυτοεκτίμησης και της ρύθμισης της συμπεριφοράς), αλλά και η κριτική σκέψη, η αυτονομία, η δημιουργικότητα και, σε μικρότερο βαθμό, η ευαισθητοποίηση των πολιτών και η προσωπική ευθύνη. Όλοι οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί θεωρούν θεμελιώδες να εισαχθεί η συναισθηματική διαχείριση στο σχολικό πρόγραμμα σπουδών.

Τέλος, ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς να προτείνουν βελτιώσεις στο σχολικό σύστημα. Με ίση βαρύτητα επισημάνθηκαν τα εξής: η αξιοποίηση των εκπαιδευτικών (σε διάφορα επίπεδα), η επένδυση στα δημόσια σχολεία, ιδίως όσον αφορά τον εξοπλισμό και το ανθρώπινο δυναμικό, η συγκρότηση διεπιστημονικών ομάδων και η μείωση του θεωρητικού προγράμματος σπουδών, το οποίο θα πρέπει να επικεντρώνεται στην προσωπική ανάπτυξη και να περιλαμβάνει το θέμα της συναισθηματικής διαχείρισης. Υπήρξε επίσης η επιθυμία να μειωθεί ο φόρτος εργασίας και ο φόρτος μελέτης για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές αντίστοιχα και να διαφοροποιηθούν τα πλαίσια μάθησης, τα οποία θα πρέπει να είναι πιο πρακτικά και εκτός της αίθουσας διδασκαλίας. Αρκετοί εκπαιδευτικοί επεσήμαναν τη μείωση της γραφειοκρατίας και του αριθμού των μαθητών ανά τάξη, καθώς και τις συναντήσεις ανταλλαγής απόψεων μεταξύ των διαφόρων μελών της σχολικής κοινότητας και την καθιέρωση συνεδριών για γονείς και φροντιστές.

Οι εκπαιδευτικοί στην Ελλάδα φαίνεται να είναι λίγο πολύ στο ίδιο μήκος κύματος με εκείνους στην Πορτογαλία. Αν και, κατά τη φάση σχεδιασμού του έργου, στο έργο προορίζονταν να συμμετέχουν οι εκπαιδευτικοί που, σύμφωνα με το πρόγραμμα σπουδών, διεξάγουν τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων, τελικά και οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν το βασικό πρόγραμμα σπουδών συμμετείχαν τόσο στην δραστηριότητα διάγνωσης όσο και φάση της υλοποίησης. Έτσι, όσον αφορά στα θεματικά ζητήματα που διδάσκονται κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων δεξιοτήτων, το περιβάλλον και η ευημερία, το ασφαλές διαδίκτυο και η καλλιέργεια της κοινωνικής ενσυναίσθησης διδάσκονται κατά τη διάρκειά τους, σύμφωνα με τις

απαντήσεις των εκπαιδευτικών. Όσον αφορά στις εναλλακτικές μεθόδους διδασκαλίας, οι πιο δημοφιλείς ήταν η προβολή οπτικοακουστικού υλικού, η δημιουργία παιχνιδιών και σχετικού υλικού καθώς και οι υπαίθριες ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Βρήκαν τα εργαστήρια δεξιοτήτων ένα χρήσιμο εργαλείο για την ενίσχυση των κοινωνικών ικανοτήτων των μαθητών, την καλύτερη έκφραση των συναισθημάτων τους αλλά και μια διαφορετική μέθοδο διδασκαλίας από αυτές που χρησιμοποιούνται στο υπάρχον πρόγραμμα διδασκαλίας. Όσον αφορά τις ανάγκες των εκπαιδευτικών σχετικά με τα εργαστήρια δεξιοτήτων, οι περισσότεροι από αυτούς συμφώνησαν ότι χρειάζεται περισσότερη κατάρτιση των εκπαιδευτικών για να νιώσουν αυτοπεποίθηση στην εφαρμογή τους, καθώς τα αξιολογούν επίσης ως μια δημιουργική μέθοδο διδασκαλίας που εγκαινιάζει νέους διαύλους επικοινωνίας μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών.

Όταν ρωτήθηκαν για τις απαραίτητες δεξιότητες που πρέπει να καλλιεργήσουν οι μαθητές στο πλαίσιο του σχολείου για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του 21ου αιώνα, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν τα εξής: αποδοχή, συναισθηματική έκφραση, αυτοβελτίωση, κριτική σκέψη, ενεργητική ακρόαση, ενσυναίσθηση, δημιουργικότητα, καινοτομία, σεβασμός, δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, ψηφιακός γραμματισμός, ανάληψη πρωτοβουλιών. Επιπλέον, θεωρούν τη συναισθηματική εκπαίδευση ως σημαντική προσθήκη στο σχολικό πρόγραμμα σπουδών και πιο συγκεκριμένα, θεωρούν σημαντικές τις ακόλουθες ενότητες: αναγνώριση και αποδοχή των συναισθημάτων, συναισθηματική ευαισθησία, εξάλειψη του ρατσισμού, εδραίωση της ένταξης, ενίσχυση της ψυχολογικής ευεξίας, επίλυση συγκρούσεων, ανάπτυξη διαπροσωπικών δεξιοτήτων, συνειδητοποίηση των συναισθημάτων των άλλων, διαχείριση της πίεσης και της αποτυχίας, σεβασμός, όρια, ένταξη, αποδοχή της διαφορετικότητας, ανθρώπινα δικαιώματα.

Τέλος, όταν ρωτήθηκαν σχετικά με τις βελτιώσεις στο σχολικό σύστημα, η πρώτη προτεραιότητα που ανέδειξαν ήταν η διάθεση περισσότερου χρόνου για την επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού. Επίσης, ίση βαρύτητα δόθηκε στην παρουσία διεπιστημονικής ομάδας στα σχολεία, στη συνεργασία οικογένειας-σχολείου και στην έμφαση στα συναισθήματα των παιδιών. Τέλος, θεωρούν επίσης πολύ σημαντική την ενσωμάτωση της βιωματικής διδασκαλίας στο τρέχον σχολικό πρόγραμμα.

Παρατηρήσεις

Από τις παρατηρήσεις που κάναμε σε αυτό το στάδιο, επισημαίνουμε την αποδυνάμωση που αντιλαμβάνονται οι μαθητές σε σχέση με τον εαυτό τους, καθώς αποδίδουν την ικανότητα αλλαγής μόνο σε πρόσωπα εξουσίας, όπως οι εκπαιδευτικοί, οι διευθυντές κ.λπ., δυσκολεύόμενοι να φανταστούν το ρόλο που θα μπορούσαν να διαδραματίσουν στη βελτίωση των κοινών προβλημάτων. Υπέθεσαν ότι όσοι κατέχουν θέσεις

εξουσίας έχουν ήδη λύσει τα πάντα και ότι αν το πρόβλημα παραμένει, είναι επειδή δεν υπάρχει λύση, οπότε δεν έχει νόημα να αμφισβητήσουν την κατάσταση.

Σημειώθηκε ότι οι μαθητές/ μαθήτριες με αντιφατική στάση ήταν εκείνοι που έδιναν την εξουσία πίσω στους ενήλικες περισσότερο. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη να δουλέψουμε πάνω στην κριτική και δημιουργική σκέψη κατά την επίλυση προβλημάτων. Παρομοίως, οι εκπαιδευτικοί και οι συντονιστές διαπίστωσαν μία ορισμένη τάση «δημιουργίας ακολούθων» και έλλειψη αυτονομίας στη λήψη αποφάσεων, με τους μαθητές/ μαθήτριες συχνά απρόθυμους να εξηγήσουν τις θέσεις τους. Παρατηρήθηκε επίσης ότι οι περισσότεροι μαθητές/ μαθήτριες αντιλαμβάνονται την ιδιότητα του πολίτη ως πολιτική σκέψη, αναφερόμενοι συχνά στην αρχή του να μην πετάς σκουπίδια στο έδαφος. Φάνηκε επίσης ότι γνώριζαν τα πιο βασικά δικαιώματα των παιδιών. Ομοίως, ο όρος "ενσυναίσθηση" ήταν άγνωστος σε αυτούς, ακόμη και για τους μεγαλύτερους μαθητές. Αυτή ήταν μια οριζόντια έννοια που προσπαθήσαμε να ενσωματώσουμε καθ' όλη τη διάρκεια του έργου.

3. Υλοποίηση και αξιολόγηση

Ο γενικός στόχος του έργου ήταν να προωθήσει την ενεργή συμμετοχή και την ενσωμάτωση στην εκπαίδευση των παιδιών και των νέων, καταπολεμώντας την αποξένωση, την απόσχιση και την αδιαφορία, καθώς και να αποκτήσουν και να χρησιμοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί μια πιο συμμετοχική εκπαιδευτική μεθοδολογία στο μέλλον. Ως εκ τούτου, ήταν απαραίτητο για το έργο να διατηρήσει μια φιλική και συνεργατική σχέση με τους εκπαιδευτικούς.

Μεθοδολογική προσέγγιση

Το έργο αυτό βασίστηκε σε βιωματικές και συμμετοχικές μεθοδολογίες, όπου η εμπειρία του ατόμου λαμβάνεται ως αφετηρία για τη μετέπειτα γενίκευση και όπου η διαδικασία είναι πιο σημαντική από το αποτέλεσμα. Οι μεθοδολογίες αυτές σέβονται τις ατομικές διαφορές και εμπειρίες και, αντί να μεταδίδουν περιεχόμενο, στοχεύουν στην ανάπτυξη ικανοτήτων, στάσεων και αξιών. Βασίζεται σε μια οριζόντια, δημοκρατική και συνεργατική εκπαιδευτική διαδικασία, με την ενεργή συμμετοχή κάθε παιδιού, τοποθετώντας το στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας και δίνοντάς του τη δυνατότητα να σκέφτεται μόνο του, ενώ παράλληλα μαθαίνει να σέβεται τις διαφορετικές απόψεις και να κατανοεί την αμφισημία. Στόχος του έργου είναι, αφενός, να προωθήσει την προσωπική βελτίωση και την αυτοεκτίμηση

του μαθητή και, αφετέρου, να συνδράμει στην αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς σε ένα ασφαλές, θετικό και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλον.

Το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε για το σχεδιασμό των εργαστηρίων ήταν το **Μοντέλο Βιωματικής Μάθησης**, το οποίο δημιουργήθηκε από τον David Kolb το 1984. Πρόκειται για μια μεθοδολογία ενεργητικής μάθησης, που καθιστά τον μαθητή πρωταγωνιστή της μάθησης. Βασίζεται σε έναν κύκλο 4 φάσεων:

1. Συγκεκριμένη εμπειρία (προγραμματισμένη δραστηριότητα),
2. Αναστοχαστική παρατήρηση της εμπειρίας (ανταλλαγή αντιδράσεων, συζήτηση για το τι συνέβη και ποιες ανακολουθίες μεταξύ εμπειρίας και κατανόησης προέκυψαν),
3. Γενίκευση: (επανα)διατύπωση αφηρημένων εννοιών με βάση τον αναστοχασμό (πώς αυτό που έχει μάθει σχετίζεται με τον "πραγματικό κόσμο"),
4. Δράση: δοκιμή των νέων εννοιών (χρήση των όσων έχουν μάθει στην καθημερινή ζωή, αλλαγή συμπεριφοράς).

Όλα τα εργαστήρια τήρησαν αυτή τη δομή, αλλά δεν ήταν δυνατόν, λόγω του χαρακτήρα της παρέμβασης, να πραγματοποιηθεί το τέταρτο στάδιο του μοντέλου αυτού.

Η προσέγγιση αυτή προϋποθέτει μια στάση μη-κρίσης, χωρίς πίεση ή προσωποποίηση προς τους μαθητές/ μαθήτριες, εκ μέρους των συντονιστών και των εκπαιδευτικών, ώστε να μην εμποδίζουν ή να αποσιωπούν τις απόψεις, αλλά να τις θέτουν σε διάλογο και να ενθαρρύνουν τον προβληματισμό, βοηθώντας τους να κατανοήσουν και να ανεχθούν την αμφισημία.

Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές μεταφέρθηκαν στον Οδηγό Συντονισμού[3] που δόθηκε στους εκπαιδευτικούς πριν από την προετοιμασία των εργαστηρίων.

Θεματικά Εργαστήρια

Το πρώτο μέρος της φάσης υλοποίησης περιλάμβανε τη συνάντηση με τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς και τους ζητήθηκε να εξηγήσουν τις κύριες προκλήσεις της τάξης-στόχου, καθώς και τα θέματα πάνω στα οποία οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/ μαθήτριες θα προτιμούσαν να εργαστούν, και στη συνέχεια να σχεδιάσουν το καταλληλότερο εργαστήριο για τη συγκεκριμένη τάξη. Κάθε τάξη θα διοργάνωνε συνολικά 3 εργαστήρια, τηρώντας τα 3 μακρο-θέματα που είχαν προκαθοριστεί από το έργο: "Συναισθηματική εκπαίδευση", "Ανθρώπινα δικαιώματα, ποικιλομορφία και ένταξη" και "Πολιτική και δημοκρατική συμμετοχή". Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί είχαν το περιθώριο να καθορίσουν τα συγκεκριμένα θέματα.

Σε ένα από τα σχολεία, οι εκπαιδευτικοί αποφάσισαν να εργαστούν ως ομάδα και να θέσουν σε ψηφοφορία στις τάξεις τους τα θέματα που θα έπρεπε να επικεντρωθούν στα εργαστήρια, με δημοκρατικό και ελκυστικό τρόπο. Το θέμα που ψηφίστηκε περισσότερο από τους μαθητές ήταν ο εκφοβισμός, και αποφασίστηκε ότι αυτό θα ήταν το πρώτο εργαστήριο για τις τάξεις αυτών των εκπαιδευτικών. Το δεύτερο θέμα που ψηφίστηκε περισσότερο ήταν η ισότητα των φύλων, το οποίο, μετά τη συνάντηση σχεδιασμού του εργαστηρίου, εξελίχθηκε σε "διαφορετικότητα στην οικογένεια", το οποίο περιλάμβανε διακριτικά διάφορα θέματα ταμπού που επηρεάζουν τη ζωή αυτών των μαθητών. Ομοίως, σε άλλα σχολεία, οι εκπαιδευτικοί έθεσαν επίσης ως προτεραιότητα το θέμα των διαπροσωπικών σχέσεων, δείχνοντας ενδιαφέρον για τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των μαθητών/ μαθητριών.

Τα εργαστήρια για τον **εκφοβισμό** προκάλεσαν μεγάλο ενδιαφέρον από τους μαθητές, αν και συχνά δεν ήξεραν πώς να διακρίνουν τη συνεχή επιθετικότητα του εκφοβισμού από άλλους τύπους επιθετικότητας. Σε αυτά τα εργαστήρια, υπήρξε μεγάλη ανάγκη από την πλευρά των μαθητών να μοιραστούν μαρτυρίες σωματικής και ψυχολογικής επιθετικότητας που είχαν βιώσει, τόσο στο σχολείο όσο και στο διαδίκτυο. Οι μαθητές/ μαθήτριες ήταν ευπρόσδεκτοι να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και να προβληματιστούν σχετικά με τα εργαλεία που έχουν στη διάθεσή τους για την αντιμετώπιση αυτών των καταστάσεων, καθοδηγούμενοι για τη σημασία της συζήτησης με έναν υπεύθυνο ενήλικα. Το εργαστήριο τους επέτρεψε επίσης να προβληματιστούν και να αναλύσουν συμπεριφορές που γίνονται συνήθειες, αλλά όχι αποδεκτές, στο σχολικό περιβάλλον. Εισήχθη η έννοια της συλλογικής ευθύνης, η οποία μας καθιστά συνυπεύθυνους για το περιβάλλον στο οποίο ζούμε, για την προσοχή στην ευημερία των άλλων και τον κίνδυνο της αδιαφορίας.

Το εργαστήριο για την **διαφορετικότητα στην οικογένεια** βοήθησε να αποκαλυφθεί η ποικιλομορφία που υπάρχει, ακόμη και σε πιο ομοιογενή πολιτισμικά περιβάλλοντα, και να ξυπνήσει το ενδιαφέρον των μαθητών για τις ιστορίες των άλλων. Σε μία από τις τάξεις, προέκυψε ο πορτογαλικός επινοημένος όρος "feliztreza" ("felicidade" + "tristeza"), για να συνδυάσει την ευτυχία και τη θλίψη που βιώνεται μέσα στην οικογένεια. Σύμφωνα με τις εισηγήσεις των μαθητών/ μαθητριών, αν και εξακολουθεί σαφώς να υπάρχει μια πλειοψηφία μητέρων που είναι υπεύθυνες για τις δουλειές του σπιτιού, υπάρχει ήδη ένας σαφής καταμερισμός εργασίας μεταξύ του πατέρα και της μητέρας. Όσοι δήλωσαν ότι οι πατέρες τους μαγείρευαν καλύτερα, όταν ρωτήθηκαν πόσο συχνά το έκαναν, απάντησαν ότι οι πατέρες τους μαγείρευαν λιγότερο συχνά. Αυτό ήταν σαφώς ένα ευαίσθητο θέμα, με τα παιδιά να μοιράζονται λιγότερο άνετα την οικογενειακή τους αναδιάρθρωση ή να δυσκολεύονται να την αποδεχτούν (φυλακισμένος πατέρας, θάνατος της μητέρας, απουσία μητέρας/πατέρα, ανασυγκροτημένες οικογένειες). Προσπαθήσαμε να δημιουργήσουμε ένα φιλόξενο και παιγνιώδες περιβάλλον, και όταν εντοπίστηκε κάποια δυσφορία εκ μέρους των μαθητών, τόσο

οι συντονιστές όσο και οι εκπαιδευτικοί τους προσέγγισαν και τους ξεκαθάρισαν ότι δεν θα έπρεπε να μοιραστούν περισσότερες πληροφορίες από όσες ήθελαν. Ορισμένα παιδιά δεν φάνηκε να αναγνωρίζουν εμπειρίες αγάπης/στοργής/φροντίδας/παιχνιδιού, εκφράζοντας ότι αυτό που έλαβαν από την οικογένειά τους ήταν κυρίως κανόνες και εκπαίδευση, και μάλιστα βρήκαν περίεργο το γεγονός ότι η λέξη "παιχνιδιάρικη διάθεση" χρησιμοποιήθηκε σε αυτό το πλαίσιο. Η δραστηριότητα αποκάλυψε την ύπαρξη οικογενειακών πλαισίων με διάφορες ανάγκες, ορισμένες από τις οποίες είχαν ήδη λάβει παρακολούθηση από τις κοινωνικές υπηρεσίες του σχολείου ή άλλες σχολικές υπηρεσίες.

Στο εργαστήριο για τα **Δικαιώματα του Παιδιού**, ήταν χρήσιμο να προβληματιστούμε σχετικά με το θέμα της δουλείας, το οποίο οι μαθητές τείνουν να συνδέουν με περασμένες εποχές. Όπως και σε άλλα εργαστήρια, η συζήτηση του θέματος τους οδήγησε να μοιραστούν εμπειρίες κοντινών τους ανθρώπων, όπως η έλλειψη αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας ή η ανάπτυξη προβλημάτων ψυχικής υγείας ως αποτέλεσμα αυτής.

Το εργαστήριο **Συναισθηματικής Εκπαίδευσης** επέτρεψε στους μαθητές/ μαθήτριες να διερευνήσουν τα στερεότυπα και να αποδομήσουν τις επιφανειακές αντιλήψεις που οι άνθρωποι τείνουν να δημιουργούν για τη ζωή των άλλων. Όπως και με άλλα εργαστήρια, η παροχή χρόνου και χώρου για προβληματισμό σχετικά με τις στάσεις και τη συμπεριφορά, παράλληλα με πιο παιγνιώδεις δραστηριότητες, ήταν απαραίτητη για τη διερεύνηση του θέματος και για τη μάθηση των μαθητών.

Τον Απρίλιο του 2023, όταν εξετάστηκε το θέμα για το τρίτο εργαστήριο σε ένα από τα τμήματα, συνέβη στο ίδιο σχολείο το τραγικό γεγονός του θανάτου ενός 13χρονου μαθητή ως αποτέλεσμα διάσημου διαδικτυακού παιχνιδιού πνιγμού. Οι εκπαιδευτικοί πρότειναν το τρίτο και τελευταίο θέμα να είναι αφιερωμένο στους **κινδύνους του διαδικτύου**. Όταν πραγματοποιήθηκε το εργαστήριο, ένα μήνα μετά το συμβάν, οι μαθητές/ μαθήτριες ήταν καλύτερα ενημερωμένοι για το θέμα, καθώς η διεύθυνση του σχολείου και οι αστυνομικές αρχές είχαν εν τω μεταξύ ευαισθητοποιηθεί.

Τα εργαστήρια για την **πολιτική και δημοκρατική συμμετοχή** πραγματοποιήθηκαν τον Μάιο, γεγονός που επέτρεψε τη σύνδεσή τους με τις τότε πρόσφατες εκδηλώσεις μνήμης της 25ης Απριλίου 1974, της έναρξης της δημοκρατικής διακυβέρνησης στην Πορτογαλία. Ο συνδυασμός δραματοποίησης και συζήτησης έτυχε καλής υποδοχής από τους μαθητές. Ωστόσο, λέξεις όπως "δημοκρατία", "δικτατορία", "βουλευτής", "συνέλευση" δεν ήταν σαφείς για τους μαθητές του 2ου κύκλου που συμμετείχαν σε αυτό το εργαστήριο.

Το θέμα της **διαπολιτισμικότητας** χαρακτηρίστηκε ως πολύ σημαντικό από τους εκπαιδευτικούς, δεδομένης της συχνότητας των περιπτώσεων διακρίσεων λόγω της

εθνικότητας ή της μεταναστευτικής ιδιότητας των αποκλεισμένων μαθητών που παρατηρήθηκαν στα σχολεία τους. Ορισμένοι εκπαιδευτικοί πρότειναν ότι το εργαστήριο βασιζόταν στο να κάνει μια πολιτισμική πλειοψηφία να βιώσει την εμπειρία της μειονότητας. Ωστόσο, η τεχνική του θεατρικού φόρουμ που πρότεινε το έργο δεν ήταν κατάλληλη επιλογή. Όχι μόνο προϋποθέτει την εργασία με την ομάδα σε βάθος χρόνου, αλλά περιλαμβάνει επίσης την προσομοίωση μιας σοβαρής και ξεκάθαρης αδικίας από έναν καταπιεστή σε βάρος ενός καταπιεσμένου ατόμου ή μιας ομάδας, η οποία στην προκειμένη περίπτωση θα ήταν μια κατάσταση ρατσισμού. Δεδομένης της νεαρής ηλικίας των συμμετεχόντων, και μη θέλοντας να πληγούν οι ευαισθησίες τους ή να επηρεαστεί η συμπεριφορά τους, αποφασίστηκε να μην ενισχυθεί αυτή η αδικία, αφήνοντας περιθώριο να εκτιμηθεί αν θα προέκυπταν στερεότυπα με φυσικό τρόπο, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα μια διφορούμενη εμπειρία. Παρ' όλα αυτά, τα εργαστήρια που χρησιμοποίησαν δραματοποίηση, δηλαδή παιχνίδια ρόλων, ήταν τα πιο δημοφιλή στους μαθητές. Οι τεχνικές αυτές χρησιμοποιήθηκαν στα εργαστήρια για τον εκφοβισμό, τη διαπολιτισμικότητα, την ασφάλεια στο διαδίκτυο και την πολιτική και δημοκρατική συμμετοχή.

Στην Ελλάδα, οι εκπαιδευτικοί συν-διαμόρφωσαν μαζί με τους επαγγελματίες του Οργανισμού «Το Χαμόγελο του Παιδιού» τα ακόλουθα εργαστήρια: δημοκρατία, ενσωμάτωση, ρατσισμός, ασφάλεια στο διαδίκτυο, στερεότυπα και διαχείριση συγκρούσεων. Τα εργαστήρια που ήταν πιο δημοφιλή μεταξύ των μαθητών ήταν η "ασφάλεια στο διαδίκτυο" και τα "στερεότυπα", ενώ μεταξύ των εκπαιδευτικών ήταν η "ασφάλεια στο διαδίκτυο", η "διαχείριση συγκρούσεων" και ο "ρατσισμός". Δυστυχώς, το εργαστήριο "Δημοκρατία" δεν επιλέχθηκε από κανένα σχολείο.

Οι περισσότερες τάξεις υλοποίησαν τρία εργαστήρια- επιπλέον, σε σχολεία με λίγους μαθητές, κυρίως σε μικρότερες πόλεις, υπήρξε κοινή υλοποίηση εργαστηρίων μεταξύ 3ης και 4ης τάξης, 5ης και 6ης τάξης.

Το εργαστήριο **Ασφάλεια στο Διαδίκτυο** φάνηκε να είναι το πιο ελκυστικό τόσο για τους εκπαιδευτικούς όσο και για τους μαθητές, αναγνωρίζοντας την ανάγκη καθοδήγησης και παρέμβασης από τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς προκειμένου να ανταποκριθούν στις ψηφιακές προκλήσεις. Επίσης, το εργαστήριο **Διαχείριση Συγκρούσεων** ήταν αρκετά ζωντανό μεταξύ των μαθητών και δημιούργησε το έδαφος για περαιτέρω συζήτηση και προβληματισμό. Οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι πρόκειται επίσης για ένα καυτό θέμα, δεδομένου ότι οι διαφωνίες και οι συγκρούσεις είναι μια καθημερινή πραγματικότητα στο σχολικό πλαίσιο.

Το εργαστήριο **Στερεότυπα** ήταν επίσης ενδιαφέρον, καθώς αναφέρθηκε με ποιο τρόπο τα στερεότυπα είναι παρόντα στην καθημερινή ζωή και μερικές φορές μας είναι δύσκολο

να τα αναγνωρίσουμε, τον τρόπο που επηρεάζουν τις αποφάσεις μας και τους τρόπους επικοινωνίας μεταξύ μας.

Τέλος, το εργαστήριο **Ρατσισμός**, το οποίο επέλεξαν οι εκπαιδευτικοί στη Χαλκίδα, την πρωτεύουσα του νησιού της Εύβοιας, όπου υπάρχουν και άλλες εθνικές μειονότητες, ήταν ενδιαφέρον για τους μαθητές, αφού βρήκαν πολύ ενδιαφέρον το βίντεο και η συζήτηση για την πολιτισμική ποικιλομορφία και το σεβασμό προς τους άλλους ήταν ωφέλιμη για αυτούς.

Όλα τα εργαστήρια ήταν διαδραστικά, σχεδιασμένα έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στην ηλικία της ομάδας-στόχου. Περιλάμβαναν είτε παιχνίδι/βίντεο είτε άλλου είδους δραστηριότητα προκειμένου να προσελκύσουν και να διατηρήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών καθ' όλη τη διάρκειά τους.

Παρατηρήσεις

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι μαθητές/μαθήτριες αισθάνθηκαν την ανάγκη να χρησιμοποιήσουν τις στιγμές του ομαδικού προβληματισμού για να μοιραστούν εθελοντικά και αυθόρμητα προσωπικές εμπειρίες, περισσότερο ή λιγότερο σχετικές με το εν λόγω θέμα (απογοητεύσεις, άγχη, προβλήματα στην οικογένειά τους ή σε κοντινά τους πρόσωπα, κ.λπ.). Αυτό δείχνει ότι δημιουργήθηκε ένα ασφαλές περιβάλλον, στο οποίο οι μαθητές/μαθήτριες αισθάνθηκαν ευπρόσδεκτοι, και αποκαλύπτει τις τεράστιες ανάγκες και δυσκολίες που πρέπει να αντιμετωπιστούν, τονίζοντας τη σημασία του σχολείου, την ανάγκη για διεπιστημονικές ομάδες και την επανεστίαση στην προσωπική ανάπτυξη του μαθητή/ της μαθήτριας, εξοπλίζοντας τον/την με τα εργαλεία για να διατρέψει προσωπικά και κοινωνικά στο μέλλον.

Στο τέλος κάθε εργαστηρίου, ανεξαρτήτως θέματος, ο στόχος ήταν να δημιουργηθεί μια γέφυρα μεταξύ του περιεχομένου που επεξεργάστηκαν και της έννοιας της ιδιότητας του πολίτη, η οποία παρουσιάστηκε στους μαθητές/ στις μαθήτριες ως η αναζήτηση της καλής συνύπαρξης, ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των άλλων και η εξασφάλιση του σεβασμού των δικών τους, επιδιώκοντας να αλλάξουν ό,τι δεν είναι σωστό.

Οι συντονιστές προσπάθησαν να αλλάζουν τη θέση τους στην τάξη, ώστε οι μαθητές/ μαθήτριες να μοιράζονται τις ιδέες τους κοιτάζοντας τους συμμαθητές τους και όχι αυτούς. Με την ίδια λογική, η ομάδα ήταν τοποθετημένη σε κύκλο σε όλες τις συνεδρίες για να διευκολυνθεί η ανταλλαγή ιδεών. Η παραδοσιακή διάταξη της τάξης ενισχύει την εκθεσιακή μέθοδο και την εστίαση στον/στην εκπαιδευτικό ως κάτοχο όλων των γνώσεων. Στους μαθητές/ μαθήτριες δεν δίνονταν κατηγορηματικές απαντήσεις, αλλά ενθαρρύνονταν να κατασκευάσουν τις δικές τους ιδέες. Δόθηκε έμφαση στην ενσυναίσθηση και την αποδοχή της διαφορετικότητας. Στο μέτρο του δυνατού, οι μαθητές/μαθήτριες απευθύνονταν με τα μικρά τους ονόματα, γεγονός που δημιουργούσε μια αίσθηση σύνδεσης. Από τη σκοπιά των

συντονιστών, το πιο προφανές αποτέλεσμα αυτών των συνεδριών ήταν ότι οι μαθητές/μαθήτριες αισθάνθηκαν ότι είχαν φωνή. Ωστόσο, θα χρειαζόταν συνεχής εργασία για την καλύτερη ανάπτυξη των δεξιοτήτων που είχαν ως στόχο.

Η στάση κάθε εμπλεκόμενου εκπαιδευτικού διέφερε σε μεγάλο βαθμό, από εκείνους που προτίμησαν να μην συμμετάσχουν στον σχεδιασμό των εργαστηρίων έως άλλους με εξαιρετικά κινητοποιημένη και συνεργατική στάση. Μερικές φορές υπήρχε αναστολή της συμμετοχής και αυξημένος ανταγωνισμός μεταξύ των μαθητών/ μαθητριών μετά από σχόλια και συγκρίσεις που έκαναν οι εκπαιδευτικοί. Οι εκπαιδευτικοί έδειξαν μικρό ενδιαφέρον για το θεματική ενότητα της "Πολιτικής και Δημοκρατικής Συμμετοχής".

Η κινητικότητα μεταξύ Πορτογαλίας-Ελλάδας

Οι Πορτογάλοι μαθητές ήταν πολύ ενθουσιασμένοι με την επίσκεψη των Ελλήνων επαγγελματιών και αντάλλαξαν μερικές λέξεις στα αγγλικά στο τέλος κάθε συνεδρίας. Για τους Έλληνες συντονιστές, η επίσκεψη στα πορτογαλικά σχολεία ήταν μια σπουδαία εμπειρία τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο. Παρατήρησαν ότι η ατμόσφαιρα ήταν ζεστή και οικεία και το διδακτικό προσωπικό ευγενικό και φιλικό. Παρατήρησαν ωστόσο ότι τα πορτογαλικά σχολεία φαίνονταν πιο οργανωμένα από τα ελληνικά και επίσης καλύτερα εξοπλισμένα. Οι μαθητές/ μαθήτριες φάνηκαν πολύ καλά προσανατολισμένοι και προετοιμασμένοι και έδιναν προσοχή στους συντονιστές καθ' όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων- προηγούμενη εργασία με τους εκπαιδευτικούς φάνηκε να έχει λάβει χώρα πριν από τα εργαστήρια. Όσον αφορά στα εργαστήρια καθ'αυτά, αυτό που αφορούσε τη διαφορετικότητα στην οικογένεια φάνηκε πολύ προοδευτικό στους Έλληνες συντονιστές, οι οποίοι θεώρησαν ότι θα ήταν δύσκολο να εφαρμοστεί στην Ελλάδα, λαμβάνοντας υπόψη το πιο συντηρητικό κοινωνικό περιβάλλον των ελληνικών σχολείων που συμμετείχαν στην υλοποίηση του προγράμματος.

Η επίσκεψη στην ελληνική περιοχής εφαρμογής του έργου ήταν πολύ θετική, ιδίως όσον αφορά στη διαπίστωση του πόσο κοντά είμαστε πολιτισμικά. Τα δύο σχολεία που επισκεφθήκαμε βρίσκονταν στο εσωτερικό του νησιού της Εύβοιας, σε αγροτικό περιβάλλον. Οι εκπαιδευτικοί φάνηκε να είναι νεότεροι από τον μέσο όρο των Πορτογάλων εκπαιδευτικών και αναφέρθηκε ότι, όπως και στην Πορτογαλία, βιώνουν μεγάλη ανασφάλεια και αστάθεια στην εργασία τους. Παρατηρήσαμε επίσης ότι παρόλο που η Ελλάδα έγινε κοσμικό κράτος πριν από λίγα χρόνια, οι αίθουσες διδασκαλίας εξακολουθούν να έχουν μια θρησκευτική εικόνα πάνω από τον πίνακα. Οι Έλληνες μαθητές ήταν επίσης πολύ ενθουσιασμένοι με την επίσκεψη των Πορτογάλων εμπειρογνομόνων, καθώς δεν συναντούν εύκολα ξένους ανθρώπους, ειδικά στο σχολικό πλαίσιο. Ειδικά τα αγόρια που ασχολούνται με το ποδόσφαιρο,

ρωτούσαν για τις πορτογαλικές ποδοσφαιρικές ομάδες και τους διάσημους παίκτες, προκειμένου να εμπλακούν σε επικοινωνία με τους Πορτογάλους συντονιστές.

Αναφορικά με τα εργαστήρια που διεξήχθησαν, η δομή και η δυναμική τους ήταν πολύ παρόμοια με τα εργαστήρια που σχεδιάστηκαν στο πλαίσιο της πορτογαλικής εφαρμογής. Οι Έλληνες μαθητές φάνηκαν πολύ οργανωμένοι και συμμετοχικοί. Στα εργαστήρια σχετικά με τα στερεότυπα, οι μαθητές έδειξαν ότι είχαν κάποια από αυτά, ειδικά σε θέματα φύλου, γεγονός που αποδεικνύει τη σημασία της εργασίας πάνω σε αυτά τα θέματα.

4. Αξιολόγηση

Για τους σκοπούς της αξιολόγησης του έργου, διενεργήθηκαν δύο ερωτηματολόγια: το ένα απευθυνόταν στους μαθητές/ μαθήτριες και το άλλο στους εκπαιδευτικούς. Στην Πορτογαλία, ελήφθησαν 221 απαντήσεις από μαθητές/ μαθήτριες και 10 από εκπαιδευτικούς. Στην Ελλάδα, 18 εκπαιδευτικοί και 251 μαθητές/ μαθήτριες συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια αξιολόγησης.

Μαθητές/ μαθήτριες

Στην Πορτογαλία, μία από τις ερωτήσεις που τέθηκαν στους μαθητές/ μαθήτριες αφορούσε την αντιστοίχιση των λέξεων "ιθαγένεια", "συνεργασία", "δημοκρατία", "ποικιλομορφία" και "ενσυναίσθηση" με τους σωστούς ορισμούς, πράγμα που κατάφερε να κάνει με επιτυχία η συντριπτική πλειοψηφία. Περισσότερο από το 96% δήλωσε ότι τα πιο πρακτικά μαθήματα τους παρακίνησαν να συμμετέχουν και να κατανοήσουν καλύτερα το περιεχόμενο του μαθήματος και το 93% δήλωσε ότι απόλαυσαν πραγματικά τις δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν. Όταν ρωτήθηκαν για τους τομείς παρέμβασης των πολιτών στους οποίους θα ήθελαν να συμμετάσχουν στο μέλλον, το περιβάλλον βρέθηκε στην κορυφή (25%), ακολουθούμενο από την καταπολέμηση της φτώχειας, την προώθηση της ειρήνης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ άλλων με μικρότερη συχνότητα. Στην Ελλάδα, το 95% των μαθητών/ μαθητριών είπαν ότι τους άρεσαν πολύ τα εργαστήρια και οι αντίστοιχες δραστηριότητες και περισσότερο από το 90% απάντησε ότι κατανοεί πλήρως το περιεχόμενο του θέματος. Για τις μελλοντικές δραστηριότητες, η πλειοψηφία ψήφισε περιβαλλοντικές δράσεις και ακολούθησε η καταπολέμηση της φτώχειας.

Εκπαιδευτικοί

Στην Πορτογαλία, οι εκπαιδευτικοί (80%) θεώρησαν ότι ο Οδηγός Συντονισμού που δημιουργήθηκε από το έργο ήταν χρήσιμος γι' αυτούς, δίνοντάς τους μια εικόνα για νέες τεχνικές μη τυπικής εκπαίδευσης. Το 70% δήλωσε ότι είχαν αυτονομία στην επιλογή των θεμάτων και των τεχνικών που χρησιμοποιούσαν, το 80% αξιολόγησε τη χρήση συμμετοχικών τεχνικών στα μαθήματα της Ενεργούς Συμμετοχής και Ανάπτυξης ως πολύ σημαντική, το 70% δήλωσε ότι είναι πολύ πιθανό να χρησιμοποιήσουν ξανά παρόμοιες δραστηριότητες στα μαθήματά τους και το 80% θεώρησε ότι οι τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν διευκόλυναν πολύ την ανάπτυξη των ικανοτήτων που ορίζονται στο PASEO. Όσον αφορά τη σχέση των εκπαιδευτικών με την Associação SÊ και τους εμπλεκόμενους συντονιστές, το 80% τόνισε τη σχέση διαφάνειας και διαλόγου στη συνεργασία και παρακινήθηκε να συμμετέχει ξανά σε μελλοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα που θα υλοποιήσει ο Οργανισμός. Συνολικά, το 80% των εκπαιδευτικών αξιολόγησαν πολύ θετικά το έργο..

Στην Ελλάδα, το 82% των εκπαιδευτικών βαθμολόγησε το έργο με μεγάλη επιτυχία. Οι περισσότεροι από αυτούς γνωρίζουν τον Ελληνικό Οργανισμό «Το Χαμόγελο του Παιδιού» και τις δράσεις πρόληψης που πραγματοποιούν οι επαγγελματίες του στα σχολεία. Το 75% των εκπαιδευτικών θεώρησε χρήσιμο τον Οδηγό Συντονισμού και το 70% θεώρησε πιθανό να χρησιμοποιήσει παρόμοιες δραστηριότητες στο σχολικό πλαίσιο.

5. Τελικές εκτιμήσεις: Σκέψεις για το μέλλον

Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/ μαθήτριες εξέφρασαν την επιθυμία να μειωθεί ο φόρτος εργασίας και, κατά συνέπεια, να υπάρχει περισσότερος ελεύθερος χρόνος, να μειωθεί το θεωρητικό περιεχόμενο και να διαφοροποιηθούν τα μαθησιακά πλαίσια, τα οποία θα πρέπει να είναι πιο πρακτικά και υπαίθρια. Στο ίδιο μήκος κύματος, οι σημερινές συνθήκες εργασίας δείχνουν ότι οι γονείς δεν έχουν αρκετό χρόνο για να περάσουν με τα παιδιά τους, λόγω του φόρτου εργασίας τους. Εκτός από τις ήδη σύντομες εργάσιμες ημέρες, η εργασία στο σπίτι και το γεγονός ότι δεν έχουν όλοι οι ενήλικες τη διαθεσιμότητα, την ευθύνη ή τις γνώσεις για να υποστηρίξουν τα παιδιά τους σε αυτό το έργο, οδηγεί ορισμένες φορές σε ανισότητα.

Παρόλο που οι εκπαιδευτικοί εκτιμούσαν τις προσφερόμενες ευκαιρίες μη τυπικής εκπαίδευσης και τα αντίστοιχα θέματα, στα οποία έδιναν μεγάλη σημασία, υπήρχε, γενικά, υπερφόρτωση από σχέδια και δραστηριότητες, με αποτέλεσμα: 1) παρατηρήθηκε ανεπαρκής χρόνος για τους εκπαιδευτικούς να διδάξουν ολόκληρο το πρόγραμμα σπουδών- 2) λιγότερη

προθυμία εκ μέρους τους να συμμετάσχουν άμεσα είτε στον σχεδιασμό (εκτός εξαιρέσεων) είτε στη συνδιοργάνωση των εργαστηρίων, προτιμώντας απλώς να παρακολουθούν.

Αυτό το έργο ήταν αρκετά φιλόδοξο ως προς τον βαθμό εμπλοκής που πρότεινε στους εκπαιδευτικούς γιατί, δεδομένης της πρόθεσης να αποκτήσουν οι ίδιοι νέα εργαλεία για την προσέγγιση της τάξης, προϋπέθετε μια διανοητική και χρονική διαθεσιμότητα που οι περισσότεροι από αυτούς δεν είχαν. Όπως είναι γνωστό, κατά την κατάρτιση των έργων παρέμβασης είναι πάντα σημαντικό να ξεκινάμε από τις ανάγκες των δρώντων από τη βάση, προκειμένου να υποστηρίξουμε αντί να προσθέτουμε εργασία και να διατηρούμε μια στάση ευελιξίας και προσαρμογής απέναντι στους περιορισμούς που προκύπτουν, κάτι που προσπάθησε να κάνει η ομάδα του έργου B-Part.

Ο εκφοβισμός συνεχίζει να είναι ένα από τα κύρια προβλήματα που επισημαίνουν οι εκπαιδευτικοί και το σχολικό προσωπικό, καθώς επίσης και πολλοί μαθητές/ μαθήτριες που μοιράστηκαν τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων, ιδιαίτερα της διαδικτυακής παρενόχλησης, γι' αυτό θα πρέπει να συνεχίσουμε να επενδύουμε στην εκπαίδευση ολόκληρης της σχολικής κοινότητας ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στη σοβαρότητα αυτού του προβλήματος.

Το συμπέρασμα είναι ότι η συναισθηματική διαχείριση και οι διαπροσωπικές σχέσεις (που περιλαμβάνουν και το θέμα του εκφοβισμού) είναι τομείς για επείγουσα επένδυση.

Είναι σημαντική, τόσο για την αποτελεσματική ανάπτυξη των ικανοτήτων που αναζητούνται στο PASEO όσο και για να ανταποκριθεί το σχολείο στις προκλήσεις της σημερινής πραγματικότητας, η κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε εναλλακτικές στην παραδοσιακή μέθοδο διδασκαλίας, εξοπλίζοντάς τους με πιο ελκυστικές, αποτελεσματικές και αληθινές μαθητοκεντρικές προσεγγίσεις, όπως η βιωματική μέθοδος. Αυτές οι προκλήσεις, όπως η μείωση του χρόνου συγκέντρωσης των παιδιών και των νέων, η παραπληροφόρηση, οι διαδικτυακοί κίνδυνοι, η απειθαρχία, οι οικογενειακές αναδιαρθρώσεις, οι συναισθηματικές ελλείψεις και η έλλειψη καθημερινού χρόνου των γονιών με τα παιδιά τους, ο εκφοβισμός, μεταξύ άλλων, αυξάνουν το χάσμα μεταξύ των νέων και του σχολείου. Το σχολείο διατηρεί το απαρχαιωμένο μεθοδολογικό του σύστημα, εστιασμένο στον ρόλο του εκπαιδευτικού, την μονοκατευθυντική μετάδοση, τον παθητικό ρόλο που ανατίθεται στον μαθητή/ στη μαθήτρια, το ομοιογενές, αναγωγικό και συγκριτικό σύστημα αξιολόγησης, που δεν ανταποκρίνεται στις διαφορετικές ικανότητες και προφίλ των μαθητών, καθώς και το υπερβολικό θεωρητικό περιεχόμενο. Υπάρχουν συνεντεύξεις και άρθρα από εκπαιδευτικούς και ψυχολόγους που υποστηρίζουν ότι, με όλη την αυθόρμητη μάθηση στην οποία έχουν πρόσβαση οι νέοι στο Διαδίκτυο, η εστίαση των σύγχρονων σχολείων πρέπει να είναι στην ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως η κριτική σκέψη, ο ψηφιακός γραμματισμός, οι ανθρώπινες αξίες και η επίγνωση,

παράλληλα με το απαραίτητο θεωρητικό πλαίσιο για αυτό το αυθόρμητα μαθημένο περιεχόμενο.

Ο ρόλος του σχολείου είναι κεντρικός στην εκπαίδευση των παιδιών και των νέων και υπάρχει επείγουσα ανάγκη να προσελκύσουμε το ενδιαφέρον τους στην τάξη. Ακόμα κι αν δεν υπάρχει ακόμη μια βαθιά μεταρρύθμιση του σχολικού μοντέλου, υπάρχουν μικρές αλλαγές που μπορούν να εισαγάγουν οι εκπαιδευτικοί εάν είναι εξοπλισμένοι με νέες προοπτικές και εύχρηστα εργαλεία. Αυτή ήταν η πρόθεση αυτού του έργου: να υποστηρίξει τους εκπαιδευτικούς στο πεδίο, με σεβασμό στους χρονικούς και επίσημους περιορισμούς τους.

6. Βιβλιογραφικές αναφορές

https://dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/Projeto_Autonomia_e_Flexibilidade/perfil_dos_alunos.pdf (PT)

https://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/Projeto_Autonomia_e_Flexibilidade/students_profile_en.pdf (EN)

[1] Οι βασικές δεξιότητες που πρέπει να αναπτυχθούν ορίζονται στο "Προφίλ των μαθητών που εγκαταλείπουν την υποχρεωτική εκπαίδευση" (PASEO) που ορίζεται από το Υπουργείο Παιδείας της Πορτογαλίας.

[2] Στο ελληνικό σχολικό σύστημα δεν υπάρχει ως μάθημα η ενότητα «Ιθαγένεια», αλλά, το 2021, εισήχθησαν τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων, τα οποία διαρθρώνονται σε τέσσερα σκέλη. Το έργο B-Part υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του τρίτου σκέλους: «Κοινωνική Ενσυναίσθηση και Υπευθυνότητα».

[3] Ο Οδηγός Συντονισμού είναι μέρος της Εργαλειοθήκης που προέκυψε από αυτό το έργο και είναι διαθέσιμος στη διεύθυνση <https://bpart-project.eu>

Funded by
the European Union